

Ole B. Jensen

Byen, magten og netværket

– en ny bysociologisk læsning af de urbane interventioners repræsentationelle logik

Med udgangspunkt i en revitalisering af bysociologien opstilles et bud på en forståelsesramme for, hvordan konkrete interventioner i byens rum knytter an til at begribe byen som et magtfelt i et lokalt-globalt netværk. Med andre ord en ny bysociologisk læsning af de urbane interventioners repræsentationelle logik. Forståelsesrammen bringes tentativt i spil i fht. en konkret case: Aalborg Havnefront.

Denne artikel skal argumentere for det betimelige og aktuelle i en bysociologi. Dog ikke i skikkelse af den klassiske bysociologi, som vi kender den fra eksempelvis Chicago skolen (Park & Burgess 1925, Wirth 1938). Derimod skal der tages afsæt i nyere teoridannelser om byernes indlejring i lokale-globale netværk.

Behov for en ny bysociologi?

Det er udgangspunktet, at der er behov for en nytematiseringen af bysociologien, der drager denne ind i et social teoretisk felt bestående af geografiske og politologiske indsigter og teorielementer. Dette gøres fordi, den "rene" sociologi om byen er en fiktion. Der er snarere tale om, at man må begribe byen som en socio-rumlige fortætning i et lokalt-globalt netværk af mobilitetsstrømme. Som sådan bør vi tale om et urbant felt, og om hvorledes urbaniseringsprocesserne, som kendetegner den efter-industrielle epoke, udgør fænomener, der kalder på sociologisk analyse og teoretiseringen. Siden den klassiske sociologiske periode er der foregået en række transformationer, ikke blot af selve den fysiske by, men også begrebsdannelser og teorier om byen og det urbane felt har undergået kraftige transformationer. Således har vi dels set 1970'ernes neo-marxistiske kritik af bysociologien og dennes fraværende teoretiske objekt (Castells 1976). Dels har vi set en forskydning af det urbane objekt ud af sociologien som sådan. Spidsformuleret kan man sige, at sociologien ved sin stedmoderlige behandling af det urbane har sendt byen i armene på andre, tilgrænsende og mere velvillige discipliner – eksempelvis human geografien og til en vis grad arkitektur forskningen. I følge sidstnævnte nyere danske arkitekturorienterede byteori, er den nutidige by præget af mobilitetslandskaber (Jensen 2001), der udfordrer etablerede statiske bybe-

greber og byforståelser. Dens "overskudslandskaber" (Nielsen 2001) udgør det fysiske og synlige bevis på et opbrud og en mangfoldighed, der kræver en nyåbning af byteorien (Steinø 2000). I den internationale byteori synes netop dette fokus på byens ændrede karakter at være mest markant blandt analytikere, der har blik for betydningen af fysiske bevægelser og strømme som en del af den aktuelle urbanitet (Amin & Thrift 2002, Castells 1996, 1997, 1998, Graham & Marvin 2001, Urry 2000). Behovet for at tænke materielle strømme og processer ind i bybegrebet og byforståelsen kan således siges at være erkendt, om end det endnu ikke helt er forstået og integreret i byteorien generelt, og da slet ikke i bysociologien specifikt.

Aktuelt står vi altså i en situation, hvor byen nok kunne have brug for sociologien og det "sociologiske blik". Men også hvor sociologien kan siges at have brug for byen, i den forstand at begrebsdannelser og teorier om de fysisk-rumlige indlejerede samfundsrelationer med udgangspunkt i urbanitetens transformation synes at mangle – eller i det mindste have levet en ret forbigået tilværelse i det sociologiske teoriunivers. Nærværende artikel skal således ses som et forsøg på at bidrage til en rekonceptualisering af det urbane i sociologien, men ikke under en bysociologisk referent i klassisk forstand. Snarere er det tesen, at vi må operere med et bredere socio-rumlige fokus. Byen er, og her havde den 70'ers marxistiske kritik en pointe, blot én dimension eller skala i det empiriske felt, der udgøres af det sociale liv og dets indlejring i materielle/rumlige omgivelser. Holdt inden for militarismens metaforer, kan man sige at dette er forsøget på at "generobre" byen, men ikke som bysociologi i klassisk forstand. Snarere som en "rummets kultursociologi" med fokus på byen som et skalapunkt i et mobilitetspræget netværk.

Sassen, Soja & Castells – mod en aktual reformulering

Saskia Sassen hævder, at sociologien bør forny sin interesse for byen som studieobjekt ved dette årtusindeskifte. Hun fremhæver således, at det er en af tidens ironiske tildragelser, at flere af de spørgsmål der optog den klassiske Chicago skoles bysociologi synes reaktualiserede (Sassen 2000:144). Særligt den etnografiske og feltorienterede bysociologis af-dækning af byens sociale lokaliteter synes frugtbar, hvis denne interesse forbindes med en nutidig kontekst af globale samfundsmæssige forandringsprocesser. Netop på denne baggrund er bysociologiens klassiske begrebsdannelser dog ikke længere, af gode grunde, tidsvarende.

En anden afgørende dimension i Chicago skolens "human økologi" var forestillingen om at "tæthed" (forstået som tilstedeværelse af sociale aktører inden for et afgrænset fysisk område) skulle give sig udslag i en række kausale effekter på den sociale interaktion, moralens beskaffenhed samt den urbane kultur (Park & Burgess 1925). Igen er der ikke tale om en gentagelse af denne noget forenklede model, men snarere at aktuelle byteoretiske analyser "genopdager" betydningen af tæthed. Som eksempelvis Ed Soja gør med sit begreb "synekism", der søger at revitalisere betydningen af fysisk tæthed (Soja 2000), dog uden de moralske aspekter fra Chicago skolen.

I en samtidig replik om fremtidens bysociologi, tager Manuel Castells afsæt i den globaliserede kontekst for fremtidens bystudier (Castells 2000). Efter således i sine tidligere værker at have kritiseret Chicago skolens bysociologi ganske heftigt (1976), synes Castells i dag at vende tilbage til det bysociologiske tema med fornyet interesse. Dog ikke uden at fastholde sin grundlæggende kritik af Chicago skolens bysociologi som ideologisk,

alm foto

Ole B. Jensen
Professor i byteori
ved Institut for
Arkitektur og
Design, Aalborg
Universitet.
E-mail:
obje@aod.aau.dk

særligt omkring forestillingen om én bymæssig kultur. Castells besvarer således sit gamle spørgsmål: findes der en bysociologi? fra 1968, med: ja, der gjorde; nej der er ikke en aktuell bysociologi; men måske kan en sådan genopstå i det enogtyvende århundrede, med nye begreber, nye metoder og nye temaer (Castells 2000:390).

På denne baggrund opstiller Castells tre hovedtemaer inden for de aktuelle socio-rumlige forandringer, som den "ny bysociologi" må søge at begribe. Det første er at forstå relationen mellem det lokale og det globale funktionelt, og hvorledes dette stiller nye udfordringer til byerne. Det andet tema er det stigende skisma mellem individualisering og fællesskabsdannelse, der i byerne slår igennem som en udfordring til den sociale sammenhængskraft og integration. Det tredje tema er at begribe byernes nye betingelser i krydsfeltet mellem de to rumlige logikker "strømmenes" og "stedernes" rum (Castells 1997, Jensen 2001). Her understreger Castells, at vore byer i dag på én og samme tid er skabt af strømme (af mennesker, materialitet, symboler m.m.) og steder, samt disses gensidige relation (Castells 2000:397). På denne baggrund formuleres et "program" for en ny byso-

ciologi med fokus på globalisering, magt og mobilitet som nye samfundsmæssige udviklingsdynamikker med betydning for byerne. I øvrigt parallelt med John Urrys mobilitets sociologi (Urry 2000, 2003) og den bygeografiske "L.A. skoles" kritik af Chicago skolen (Dear (ed.) 2002).

Castells' vision for den nye bysociologi tager således udgangspunkt i, at spørgsmålet om social integration igen bør sættes øverst på bysociologiens forskningsdagsorden. Men i dag er spørgsmålet, hvordan mangfoldige kulturer og identiteter kan "dele byen" i en kontekst af mangfoldighed og fravær af overordnede styringslogikker? Hermed må bysociologiens nostalgiske forestilling om agoraen og byen som homogen offentlighed erstattes af et fokus på byen som bestående af mangfoldige aktører i komplekse netværk (Sandercock 2003). Det offentlige rum splintres med andre ord, og dermed forvirrer også forestillingen om byens og offentlighedens homogenitet (Hajer & Reijndorp 2001). Her påpeger Castells, at der rent fysisk må tages udgangspunkt i det forhold, at konstruktionen af betydning og sociale grupper "læsning af byen" foregår i et kampfelt af urbane praksisser og betydningstilskrivninger, der kræver en ny "urban semiotik" (Castells 2000:399). Yderligere plæderer Castells for en kommunikationsteoretisk forståelse og forankring af den ny bysociologi for derigennem at være rustet til at begribe de medierede subkulturers mere eller mindre egensindige symbolske "tilegnelser" af byen. Her kommer de nye telekommunikationsmedier og disses indlejring i globale netværk samt deres virtuelle karakter til at skabe en yderligere udfordring for den ny bysociologi, eftersom dette kræver en kobling af den måske nok tilstedeværende kapacitet til at teoretisere medier og teknologi med en eksplicit rumlig forståelseshorisont. På denne baggrund skal den

ny bysociologi etablere en sociologisk forståelse for netværksforankret rumlig mobilitet, eller hvad man ville kunne kalde en "mobilitetens sociologi" (Lassen & Jensen 2004). I forlængelse af Castells' trilogi om Netværkssamfundet (1996, 1997, 1998) rummer den ny bysociologi med andre ord en generel højnelse af sociologiens forståelse for Netværkssamfundets nye tid-rum relationer (Castells 2000:403).

Med dette in mente har bysociologien i allerhøjeste grad brug for nye tilgange. Dels i en revitalisering af de klassiske feltstudier med blik for den nye globale-lokale dialektik. Hermed menes, at globaliseringen altid er et spørgsmål om lokaliserede processer og transformationer, der på sin side dels giver indhold til en relativ homogen bevægelse af socio-rumlige forandringer, men også til lokale, heterogene receptionsformer og modstandspotentialer. Dels i form af en ny teoretiseren og begrebsdannelse bl.a. med fokus på netværk, strømmenes rum, stedernes rum, lokal-global relationer, fællesskaber (virtuelle såvel som ansigt-til-ansigt), mobile steder, afkoblede lokaliteter, "globale" sociale bevægelser, delt tid/rum, tid-rum regimer og metropole regioner (Castells 2000:404).

På baggrund af dette programmatisk udsagn om den ny bysociologi, der er parallel til arbejder af sociologer som Saskia Sassen og John Urry, skal jeg her tage udgangspunkt i byen og byrummet som en materiel og symbolmættet fakticitet. Endvidere opstilles en forståelsesramme for, hvorledes man med fordel kan tænke byen i et krydsfelt af magt og interesser. Med andre ord en (delvis) inkorporering af den kommunikationsteoretiske dimension, Castells efterlyser. Således fremstilles her en analyseramme til forståelse af det, jeg vil kalde de "urbane interventioners repræsentationelle logik". Hermed menes en optik til at ind-

fange dynamikken mellem det sociale og det rumlige som et krydsfelt præget af magt (intervention) og diskursive repræsentationer.

Politiske diskurser om interventioner i byrum

I forlængelse af den generelle kritik af den klassiske bysociologi tages herefter udgangspunkt i en grundforståelse af sociale praksisser som rumlige, såvel som indlejrede i kulturelle og normative meningssammenhænge. Derved tematiseres en dobbelthed mellem sociale handlinger som både materielle og symbolske praksisser. Ved at studere de urbane interventioners repræsentationelle logik kommer man tættere på en forståelse af, hvordan partikulære rumlige interventioner er en refleksion af diskursivt medierede repræsentationer (i form af ord og billeder), institutionelle komplekser og konkrete aktørers handlinger. Som sådan vil de urbane interventioner altid referere til en specifik magt-rationalitets konfiguration som baggrundshorisont (Jensen 1999:76, Jensen & Richardson 2004). Eksempelvis vil konkrete materielle forandringer i byens rum være repræsenteret i et bestemt "ordforråd" og gennem kæder af symboler og metaforer, der tilsammen danner en bestemt forestilling og fortælling om stedet og interventionen. En sådan diskurs om byrummets anvendelse vil altid være forankret i konkrete institutioner (f.eks. kommune, handelsstandsforening eller NGOere), såvel som den vil blive sat i tale af aktører, der repræsenterer disse institutioner. Disse ord og handlinger vil i princippet (analytisk) kunne tilbageføres til en specifik handlingshorisont af værdier og normativitet, eller med andre ord en magt-rationalitets konfiguration. Eksempelvis som det er tilfældet for de byaktører, der helst ser økonomiske investeringer have forrang frem for borgernes adgang til of-

fentlige rum ud fra rationalet om det nødvendige i at tiltrække "udvikling" til byen. Budskabet er med andre ord, at de urbane interventioners repræsentationelle logik udgør en enhed af sprog, praksis og rationaler der altid er stedfæstet.

Således er der nu et vist grundlag for at begribe den dimension af de urbane interventioner, der eksplicit handler om den "repræsentationelle logik". Hermed menes, at de diskursive repræsentationer netop udgør de magt-rationalitets konfigurationer, som muliggør forslagsstillelse og siden materiel intervention i byrummet. Der er i den aktuelle byudvikling en række eksempler på, at disse magt-rationalitets sammenhænge artikuleres og praktiseres i nye typer af netværk og samarbejdsformer, der påvirker de urbane interventioner. Det er således byens relation til netværket og magten, der skal tematiseres i det følgende.

Byen, magten og netværket

Baggrunden er byernes rolle i en internationaliseret og globaliseret verden. I denne kontekst ses en række diskurser inden for byplanlægningen, der i stigende grad centrerer sig om konkurrence mellem byerne, samt hvorledes planlægningen kan medvirke til at øge specifikke byers evne til at tiltrække investeringer og til at skabe attraktive bosteder og miljøer. Således kan der tales om et retorisk og ideologisk element i diskurser om byernes udvikling og rolle, der ikke er uden betydning for den konkrete planlægning, intervention og politikformulering i de enkelte byer.

I en byplanmæssig sammenhæng vil der typisk være vægtige koalitioner, der bygger på en vækstideologi, der søger at sætte en dagsorden for en given urban enhed, såvel som der er anti-vækst koalitioner, der modsætter sig denne dagsorden. Man kan dermed tale om, at bystrateger og bymanagere artikulerer et voka-

bular, hvor konkurrenceevne er adgangskortet til en god placering i det urbane hierarki der eksisterer mellem byer på skalaer fra regionen over det nationale til det kontinentale og globale. Den territorielle konkurrence, der foregår mellem byerne, kommer til udtryk gennem eksplicite profilerings- og vækststrategier, hvor byen søger konkurrencemæssige fordele. Problemet er blot, at mange af disse strategier har store omkostninger (både af økonomisk og social art) samt at udkommet ofte må siges at være særdeles usikkert, eftersom det stort set er de samme strategier alle konkurrenterne benytter. Således taler Harvey om, at der ofte er en ulige byttehandel på spil, når de store byudviklingsprojekter er afhængige af offentlige investeringer til sikring af private gevinster. Et byfænomen der går under betegnelsen "feeding the downtown monster" (Harvey 2000:141).

Blandt disse strategier finder man også diverse kulturpolitiske fremskud, der havde god vind i sejlene i 1990'erne. Den Europæiske Unions kulturby var en sådan forening af kulturpolitik, markedsføring og konkurrencetænkning (Bianchini 1993). Her er det i øvrigt værd at bemærke Georg Simmels analyse af Berlins handelsudstilling i 1896. Allerede her så Simmel en metropol engageret i skabelse af en strategi for at tiltrække varer, kapital og opmærksomhed og dermed at skabe et monetært og kulturelt centrum (Simmel 1991:120). Berlin forsøgte med andre ord allerede dengang at positionere sig som en "verdensby" (Simmel 1991:121). Man kan sige, at "det nye" er de markant ændrede rammebetingelser for byernes udvikling som følge af globale teknologiske, økonomiske og socio-kulturelle transformationsprocesser.

Eksempelvis har demografiske fluktuationer medført, at mange byområder i Europa har oplevet en de-koncentration, der er blevet yderligere forstærket af de

teknologiske innovationer (f.eks. bilen), øget indkomstniveau, flere kvinder på arbejdsmarkedet og stadig mindre husholdninger. Hermed har fænomener som suburbanisering og pendling været medvirkende årsag til, at den indre by i de europæiske byer gennem 1960'erne blev funktionstomt, såvel som det har skabt en række miljømæssige problemer. I 1990'erne søgte entreprenorielle byaktører at revitalisere den indre by, ofte med gentrificering, yuppieficering og skyhøje ejendomspriser som resultat (Thomsen (ed.) 2002).

I den internationale byteori tales der på denne baggrund om nye former for bystyring (urban governance) i skikkelse af urbane regimer og vækst koalitioner (Goodwin & Painter 1997:22, Newman & Thornley 1996:81-85). Hermed tematiseres også den øgede forekomst af offentlig-private partnerskaber samt nye institutionelle konstruktioner for lokale "stakeholdere" på den urbane arena (Amin & Thrift 1995:104, Healey 1997:235). Byerne bliver med andre ord genfortalt som økonomiske og politiske socio-rumlige enheder, der må påtage sig entreprenorielle aktiviteter, såvel som de må rekonstruere deres politiske styringsmekanismer for at blive konkurrencedygtige.

Byerne står således centralt i spændingsfeltet mellem det globale og det lokale. De er ligeledes centrum for divergerende forståelser af byens samfundsmæssige placering og betydning, hvor globaliseringsdiskurser fikserer byen i en kontekst af økonomisk konkurrenceorientering.

Urban governance, byregimer & vækst koalitioner

Byens styre som udtryk for den "lokale stat" samt dennes forandrede eksistensbetingelser har medført en række teoretiske indkredsnings, der tematiserer en ny form for bypolitik, byintervention og

bystyring. Pointen er, at byerne i stigende grad kæmper med en situation, hvor man på den ene side forsøger at gøre sig attraktive over for lokalisering og fastholdelse af virksomheder, på den anden side er disse ikke "steds loyale" i samme grad som tidligere. Disse såkaldte "footlose compagnies" udgør altså på én og samme tid byens ressourcemæssige eksistensgrundlag og dens trussel. Byerne er derfor dybt engageret i den oven for beskrevne interurbane konkurrence om at holde på de troløse virksomheder. Dette sker samtidig med, at virksomhederne selv er meget opmærksomme på værdien af det lokale miljø (Florida 2002). Kulturfaciliteter har været særligt fremhævet, hvorfor enhver by med respekt for sig selv søger at fremskaffe et havnefront projekt med kulturhus i international klasse (mere herom senere).

Den entreprenorielle by eller "iværksætterbyen" fremstilles og repræsenteres her gennem nye diskursive arrangementer og fortællinger (Jessop 2000, Le Gales 2002). Her tildeles foretagsomme og innovative byer en nøglerolle i den globale konkurrence, dels gennem en problematisering af nationalstatsligt isolerede vækststrategier dels via nye fleksible netværks- og styringsformer. På det lokale plan er de glørværdige fortællinger om byens nye konkurrencebetingelser dog langt fra problemfrie, da iværksætterbyen alt for ofte kun tager form af

konsulentrapporter, planer, uforpligtende aftaler, brochurer på glittet papir, mere eller mindre fortløbende konferencer, møder, seminarer, kulturelle udvekslinger, databaser og informationscentre (Jessop 2000:94).

Netop dette maniske forsøg på at "sælge" byen for enhver pris (*city boosterism*) kommer til udtryk i markedsføringen af

iværksætterbyen. Bystyret bliver i en sådan situation en netværksaktor, der indgår i forskellige former for samarbejder med developere og andre markedsaktører. Byerne udvikler på denne baggrund en form for "entrepreneurial government" (Le Galés 2002:205) og "urban governance". Helt overordnet betragtet er forskellen på *government* og *governance* den, at den førstnævnte er politik og magtudøvelse gennem velbeskrevne, hierarkiske og formalbureaukratiske organisations- og styringslogikker. Heroverfor står *governance*, der snarere kan betegnes som "interaktiv styring" (Jessop 2000) eller en netværksbaseret og uformel styringslogik (Sehested 2002). Dette får en tydelig implikation for byplanlægning og de urbane interventioners logik:

Den overordnede kommuneplanlægning har dermed ændret karakter. Tidligere bestod den af forkromede og detaljerede planer udarbejdet og styret fra et autoritativt center af politikere og tekniske eksperter i forvaltninger og rettet mod især fysisk planlægning af trafik og boliger. I dag vedrører planlægningen mere bredt kommunens politik og består af at realisere projekter udviklet i fællesskab med mange af byens aktører, der indgår i forskellige netværksrelationer (Sehested 2003: 170).

Vi er med andre ord vidne til en situation, hvor ad hoc orienteret projektplanlægning afløser tidligere tiders forestilling om rationel "blue print" planlægning. Denne udvikling får endvidere også betydning for de planlæggerroller, som bliver aktuelle. Sehested benævner disse; faglig udviklingskonsulent, manager, markedsplanlægger og procesplanlægger (Sehested 2003:188). Fælles for disse betegnelser er en afskrivning af den

“heroiske“ moderne byplanlægnings altfavnende magt og styringsevne (Sandercock 2003). Samtidig er det symptom på, at byplanlægningen må indstille sig på at udvikle nye identiteter og rollemodeller såvel som et nyt sprog (Hajer & Reijndorp 2001:15) til mestring af nye magt-rationalitets konfigurationer i nye institutionelle netværksdannelser.

Den “nye bypolitik“ udvikles parallelt med, og som delvist svar på, en ny økonomisk politik præget af deregulering, privatisering, arbejdsmarkedets fleksibilitet og en rumlig decentralisering (Swyngedouw et al 2002). Forholdet mellem den nye økonomiske politik og den nye bypolitik får direkte indvirkning på de store byudviklingsprojekter. Disse byprojekter karakteriseres ved partnerskaber, privatisering af offentlige midler, ejendomsmarkedets dynamikker og flagskibsprojekter (Swyngedouw et al 2002:201). En yderligere konsekvens heraf er den fragmentering og projektorientering, der kommer til at kendetegne byplanlægningen herefter. En fragmentering der på sin side kommer til udtryk som en udstrakt brug af uformelle netværksdannelser og koalitioner, hvis handlekraft klart er deres force, og hvis transparens lige så klart er deres svaghed (set i et deltagelsesdemokratisk perspektiv). I en dansk sammenhæng er Ørestaden nok et af de mest analyserede eksempler på en sådan urban interventionsform (se f.eks. Jørgensen et. al. 1997, Le Galès 2002, Swyngedouw et al. 2002). Det karakteristiske ved Ørestaden er, udover selvsagt dens størrelse som byudviklingsområde i en dansk kontekst, det forhold at en række institutionelle, aktørmæssige og ikke mindst diskursive afgrænsninger måtte falde på plads (i bogstaveligste forstand), for at en konkret materiel intervention kunne komme på tale. Dette ses af den mangfoldighed af faktorer, som realiserer Ørestaden. Fra Folketingets lovgiv-

ning over Ørestadsselskabets netværkspolitik til den foretrukne præsentation af projektet som endnu en “international New Town“ på linie med London Docklands og Baltimore havnefront (som kan ses refereret på Ørestadens hjemmeside).

De urbane interventioners repræsentationelle logik

Det handler med andre ord om at begribe, hvorledes de urbane interventioner er udtryk for en mere generel sammenhæng, nemlig den at den socio-rumlige relation må forstås som en dialektisk og dynamisk samvirken mellem det sociale liv og dets materielle fysiske omgivelser. Endvidere også, at denne relation analytisk set kan opdeles i en praksisside og en symbolside, der gør konteksten for de urbane interventioner både symbol- og praksismættede (Richardson & Jensen 2003:15). Dette socio-rumlige analytiske udgangspunkt, koblet på den beskrevne diskurs- og repræsentationsforståelse, kommer tilsammen til at danne en analytisk ramme, jeg vil kalde “de urbane interventioners repræsentationelle logik“.

Denne er med andre ord udtryk for en overordnet interesse i den vekselvirkning, der er mellem det urbane rums sociale aktiviteter forstået som hhv. materielle praksisser og symbolske betydninger. Disse konkrete urbane handlinger må igen begribes på en række skalaer – fra den kropslige nærskala op til de globale links, som byerne i stadig stigende grad er koblet på gennem virtuelle og materielle netværk. Samtidig er disse praksisser og deres betydningssementer fokuseret i en mobilitetens optik. Hermed menes, at det sociale liv må begribes gennem en række mobile og immobile handlingssituationer. Vi kan bevæge os gennem byens transportkorridorer, eller vi kan befinde os mere eller mindre permanent i en tilstand af immo-

bilitet. Ydermere er nogles mobilitet ofte forbundet med andres immobilitet, og dermed også med magt (Graham & Marvin 2001). De urbane praksisser og betydningssystemer inkorporeres i mere eller mindre systematiske forsøg på at artikulere en konkret anvendelse af rummet. De sociale aktører er med andre ord i færd med at kæde ord (og billeder) sammen i institutionelle arenaer og netværk med henblik på at opnå konkrete materielle effekter af deres til enhver tid gældende magt-rationalitets konfigurationer.

Havnefronten i Aalborg¹

Efter her at have etableret en analytisk ramme, lad os da se den tentativt illustreret i forhold til en konkret dansk case: Havnefronten i Aalborg. En case der trods sin egenart rummer en lang række paralleller til andre havnefronter, eksempelvis i Københavns Havn.

Situationen i Aalborg og Nørresundby er i foråret 2004 den, at et tidstypisk kulturpolitisk prestigeprojekt på havnefronten kaldet "Musikkens Hus"² bliver genstand for konkurrerende diskurser gennem den sproglige artikulation af henholdsvis byggeriet som garant for den "nødvendige udvikling" (provækst diskursen) og kritikken af projektet som enten "spild af skatteborgernes penge" eller en "unødigt investering" der medfører en ubæredygtig ressourceanvendelse gennem øget trafik og miljøbelastning (anti-vækst diskursen). De konkurrerende diskurser sætter således fundamentalt forskellige ord og begreber på den "samme virkelighed". Her er metaforer som "byen som dynamo" og "spydspids" karakteristiske for en provækst diskurs' ordforråd. Her overfor søger en anti-vækst koalition at fremhæve de negative sider ved projektet, eksempelvis gennem brugen af ord som "ressourcebelastning" eller "social skæv anvendelse af skattemidler". Selve den visuelle side af re-

præsentationsproblematikken ses i dette tilfælde gennem en række æstetiserede kortskitser til en fremtidig dynamisk havnefronts udvikling. Vel og mærke et "repræsentations arbejde" der tager udgangspunkt i pro-vækst diskursens repræsentationelle logik³. I forhold til den urbane interventions rumlige dimension kan man sige, at der dels arbejdes aktivt på "skalapolitikken" (Brenner 1998). Hermed menes, hvordan den rumlige skala politiseres og gøres til genstand for forestillinger om havnefrontens udvikling i relation til netværksforbindelser urbant, regionalt og globalt. Dels tematiseres en "mobilitetens logik", der rummer et bud på forholdet mellem mobilitet og immobilitet, hvormed spørgsmålet om social inklusion/eksklusion som følge af nye mobilitetslogikker dukker op i horisonten. Eksempelvis med spørgsmålet om adgang til Musikkens hus via offentlig eller privat transport, men også husets potentielle barriereeffekt mellem by og fjord samt som "trafikgenerator".

Den provækst orienterede koalition af politikere, investorer, uddannelsesinstitutioner og entreprenører danner en uformel institutionalisering af vækstdiskursen. Disse aktører trækker endvidere på store økonomiske og symbolske ressourcebaser i deres respektive baglande og er som sådan i stand til at få "ting til at ske" i deres by. Anti-vækst koalitionerne, der er bærere af moddiskursen, udgør en mindre homogen front og er som oftest organiserede i græsrods lignende organisationsformer med færre økonomiske ressourcer. Til gengæld er der (for nogle af disses vedkommende) tale om veluddannede personer. De repræsenterer endvidere en social praksis, der er forankret i det lokale område. Praksis dimensionen har med andre ord sit territoriale udtryk i den måde, hvorpå de konkrete organisationer, institutioner og netværk der dannes til opbakning (eller af-

visning) af den specifikke urbane intervention – Musikkens Hus – forankres lokalt.

I en sammenhæng som denne kan man sige, at der rundt om havnefronten er en række aktører, institutioner og organisationer. Disse repræsenterer på forskellig vis staten, markedet og det civile samfund. Konkret gennem deres placering i forhold til skillelinien offentlig/privat, men også i forhold til deres interesser i eksempelvis arealanvendelse til bolig vs. erhverv. Endelig er bypolitikken som nævnt ofte indarbejdet i nye organisationsformer og "netværksstyring" (Sehested 2003), der er kendetegnet ved nye typer af offentlig/private netværksdannelse, hvoriblandt man kan se *Foreningen Havnefronten* som et sådant eksempel⁴.

Historisk har der naturligvis ikke været konsensus om, hvorledes byudviklingen omkring Aalborg/Nørresundby skulle begribes i en politisk eller magtmæssig sammenhæng. Magtdynamikken tager sit udspring i de to byområders modsætninger. Det klassiske over/underordningsforhold, man ofte ser ved "tvillingebyer", har således også været virksomt her. Historisk set har den type relationer imidlertid ikke alene haft en lokal forankring og forklaring. Således har centralstaten og kongens uddeling af privilegier til byerne også her haft en stor betydning (Riismøller 1942:168). Havnefronten er med dens centrale beliggenhed dermed både blevet et industrielt og et symbolsk centrum for byområderne på begge sider af fjorden. En situation hvor havnenes placering, planlægning og udvikling ses som noget, der burde have almenhedens bevågenhed (Vagnby 1998). Her tages således udgangspunkt i en parallel situation til den som Castells identificerer:

De centrale bydele formes stadig af deres historie. De traditionelle arbejderkvarterer, som i stigende grad er befolket af servicemedarbejdere, udgør således et karakteristisk rum – det sårbarste af byrummene, der derfor bliver slagmark i en kamp mellem erhvervslivets og den øvre middelklasses nybyggeri og modkulturernes forsøg på at tage byens brugsværdi tilbage (Amsterdam, København, Berlin) (Castells 2003:371).

I det følgende skal præsenteres en række interviewudsagn, der tilsammen giver et begyndende indblik i de urbane interventioners repræsentationelle logik på havnefronten i Aalborg. Således siger et byrådsmedlem om hele den bymæssige situation⁵:

For det første kan man jo sige, at omkring havnefronten har der været gamle industrier, tung industri og det er jo under afvikling nu. Vi står i en byomvendelsesproces hvor vi går fra den tunge industri og så over til det, som vil karakterisere Aalborg som en vidensbaseret by. Og der kan man sige, at Musikkens Hus er et eksempel på at man prøver at ændre sig i forhold til den efterspørgsel der kunne være (Byrådsmedlem).

Her ser man, at der dels opereres med en repræsentationel logik, der har blik for den globale-lokale sammenhæng som Aalborg indgår i. Endvidere er projektet klart mere end blot en fysisk og materiel intervention i byens rum. Det er symbolsk ikon for den ny økonomis transformation af byen fra industriby til videns- og kulturby. Heroverfor er der i forlængelse af den ovenstående identifikation af kontrasterende diskursive repræsenta-

tioner grupper af beboere, der frygter den sociale skrævvridning, som "Musikkens Hus" kan afstedkomme. Med et medlem af et lokalt beboersamråds ord:

Det, der er vigtigt for mig, det er altså, at børnefamilier kan komme derned. Eller de enlige mødre, som ikke har en helt masse penge, ikke også. At de også kan tage til havnefronten uden at det er et problem for dem, ikke.

En frygt der læses af et andet samrådsmedlem som udtryk for en grundlæggende økonomisk rationalitet:

Jamen, det er jo et spørgsmål om kroner og ører. Det er der jo ingen tvivl om. Altså den jord dernede, den er jo mange penge værd, det er der ingen tvivl om, det er selvfølgelig det, der er alt afgørende (Medlem af lokalt samråd).

Den økonomiske rationalitet tematiserer en klassisk diskussion inden for byudviklingen, nemlig muligheden for den kortsigtede gevinst sat over for den langsigtede risiko for at have tilsidesat afgørende almene hensyn, såvel som den indkapsler den klassiske modsætning mellem byrummets bytteværdi og dets brugsværdi (Lefebvre 1974/91):

Altså hvis der kommer en med en pose penge og siger "jeg kunne lige tænke mig at bygge noget her, kunne jeg købe en grund og kunne jeg få lov" ... så er man ligesom gået på kompromis [i perioden før Musikkens Hus, OBJ] med nogle overordnede mål for ligesom at kunne tilgodese nogle kortsigtede mål (Byrådsmedlem).

Det er dog ikke alle, der ser Musikkens

Hus i en konfliktoptik. Dels er der en ganske pæn opbakning bag projektet i byråd og erhvervsliv, men det kan også ses som udtryk for en ny måde at lave bypolitik og urbane interventioner på. Således siger en af byrådets politikere, at den "gamle" opdeling mellem arbejdere og kapitalister ikke længere er virksom:

Før i tiden der var jo partiet, og partiet det var jo Socialdemokratiet og vi havde flertal. Så var der fagbevægelsen, og i bevægelsen havde vi vores synspunkter. Og så var der sommetider borgerskabet repræsenteret ved handelsstandsforeningen og sådan noget. Nu hedder det Industri- og Handelskammeret. De havde nogle andre synspunkter, men sådan er verden ikke mere. Verden er ikke delt op på den der måde mere, fordi der er masser af eksempler, hvor vi har sammenfaldende interesser (Byrådsmedlem).

Musikkens Hus er som sådan symbol på den nye netværksorienterede urbane interventionsform, her artikulere omkring en produceret konsensus af "sammenfaldende interesser". En situation hvor byens generelle image og konkurrenceprofil synes at kunne nivellere økonomiske, strukturelle modsætningsforhold til marginaliserbare diskursive repræsentationer.

Andre folkevalgte repræsentanter har dog et ganske klart blik for netop de strukturelle problemer, som en globalt presset byøkonomi står overfor. Således er der et byrådsmedlem, der direkte ser bystyrets fravær af en "aktiv jordpolitik" som kernen i problemstillingen:

Jeg synes det største problem i forhold til havnefronten, eller i det hele taget til byudvikling, det er at

kommunen ikke har det man kunne kalde en aktiv jordpolitik (Byrådsmedlem).

Et klart forsøg på at italesætte demarkationen mellem stat og marked ud fra en klassisk "government" styringslogik, der dog ikke synes at have megen realpolitisk medvind for nuværende i Aalborg (endsige i andre byer).

Der er dog også en anden mere tidstypisk modstands demarkation over for Musikkens Hus. Man kan sige, at der er tale om en mere folkeligt udbredt "fortælling" om hvor dyrt, elitært og unødvendigt Musikkens Hus er for byens "almindelige borgere". Eller med et lokalt samrådsmedlems ord:

Hvis jeg så skal udtale mig på rådets vegne, altså der er man nok noget blandet. Der er nogen der har den holdning til Musikken Hus, at hvorfor skal man nu bruge penge på det når man nu må skære ned på nogle andre ting, ikke også. Der er nok ikke så mange, der ligefrem klapper i hænderne over det, det må jeg nok sige. Der er nok flertal af folk der synes, at det er mange penge (Medlem af lokalt samråd).

Forestillingen om det nære og kendte over for det nye og ukendte rammer ind i den gamle diskussion om et over/underordningsforhold mellem de to sider af fjorden. Således ser nogle borgere eksempelvis placeringen af Musikken Hus som endnu et udtryk for en centralisering og favorisering af Aalborg siden:

Der er jo stadig folk herovre, der er helt vildt ophidsede over, at Musikkens Hus kommer til at ligge på Aalborg siden. Der var jo mange planer for at det skulle lig-

ge her [på Nørresundby siden, OBJ] og muligvis kunne det også have ligget bedre. Men det var ligesom blevet forudbestemt ikke. Det kunne ikke diskuteres om det kunne være på den her side. Og der findes da folk herovre stadigvæk, der kan blive meget meget ophidsede over det. Altså både Aalborg og Nørresundby har jo været gamle arbejderbyer. Og der er jo en bestemt kultur som også hænger ved og som stadig findes i mange sammenhænge, ikke. Og det tror jeg måske er blevet ændret lidt med de generationer vi har nu. F.eks. de unge, de snakker jo ikke meget om Aalborg og Nørresundby. Altså de farer jo omkring lige meget hvor det er, ikke (Medlem af lokalt samråd).

Således er de yngre generationers mobilitetsmønstre potentielt medvirkende til langsomt at udhule det gamle identitetsbaserede skel mellem Aalborg og Nørresundby siden. En diskursiv såvel som praksisorienteret demarkation mellem en traditionsbaseret versus en moderne praksis, hvis symbolske omdrejningspunkt ikke blot kan blive Musikkens Hus som hypermoderne ikon, men også de nye mobilitetspraksisser som de forandrede urbane kultur- og praksisformer bærer med sig i nye måder at "bruge byen på".

Som før nævnt, skal Musikkens Hus med andre ord ses som mere end blot et fysisk og materielt havnefrontsprojekt, der potentielt kan berige Aalborg i den globale bykonkurrence. Projektet står også for en række af byens "stakeholdere" som et symbol på nye tider, som det postindustrielle samfunds nye ikon til erstatning for industrisamfundets gamle produktionsformer, kulturer og vartegn. Således er der eksempelvis en erhvervsre-

præsentant, der forestiller sig Musikkens Hus som arvtager for industrialderens ikon; Aalborg Tårnet: "Aalborg Tårnet, med alle dets kvaliteter upåtaget, så er det noget der hører en anden tid til" (Erhvervsmand).

Opsummerende kan man sige, at den provækst orienterede diskurs med andre ord er forankret i et økonomisk og konkurrenceorienteret rationale. Et sådant vil tendentielt tilsidesætte andre hensyn (sociale eller miljømæssige) under parolen om, at kun gennem økonomisk vækst kan vi skabe en "bedre by". Som sådan er der tale om en diskurs, hvis rationalitet er ganske instrumental (penge som målestok) og samtidig også udtryk for en klassisk dominans- og magtform. Det er med andre ord de økonomiske aktører, der sætter dagsordenen. Over for et sådant rationale fremfører en anti-vækst koalition miljømæssige hensyn baseret på Musikkens Hus som trafikgenerator, samt risikoen for de fremtidige generationer ved for stort ressourceforbrug. Alternativt hertil ses en anden moddiskurs til vækstdiskursen, der er forankret i et socialt rationale om alle byens borgeres principielle lige "ret til byen". Herudfra bliver Musikkens Hus set som et eksklusivt havnefronts projekt, der medfører en risiko for at skabe en yderligere socialt segregeret og delt by.

Afsluttende bemærkninger

Med udgangspunkt i Castells, Soja og Sassens diskussion af bysociologiens aktuelle status har det været målet her at bidrage til en begyndende revitalisering af bysociologien som andet og mere end "ren" bysociologi. Byen og byrummet er herefter blevet teoretiseret som en materiel og symbolmættet fakticitet i et krydsfelt af magt og interesser. Med fremstillingen af en analyseramme, kaldet de "urbane interventioners repræsentationelle logik", etableres en optik til at indfange

dynamikken mellem det sociale og det rumlige som et krydsfelt præget af magt (intervention) og diskursive repræsentationer.

Koblingen af et diskursivt og rumligt perspektiv betyder at disse repræsentationelle logikker skal begribes med den socio-rumlige dialektik som omdrejningspunkt. Således er de symboler, billeder og forestillinger, der skabes om havnefronten i Aalborg, på den ene side resultatet af aktive aktørers praksisser. Men de bliver også arenaer for begrebsliggørelse og udsagn om lokaliteten. De bliver med andre ord diskursive felter og rammer, hvor indenfor aktører kan handle. Det urbane felt rummer på denne led en dobbeltbevægelse mellem betydning og praksis. Endvidere er den sociale "produktion" af rumlig skala væsentlig. Det skal både forstås helt håndgribeligt, som hvordan aktørgrupperne søger at tilrettelægge og intervenere i en specifik bymæssig skala. Men det skal også forstås som det diskursive og repræsentationelle arbejde, der kontinuerligt pågår med at fremhæve forskellige skalaers dynamik. Eksempelvis når den ene aktørgruppe tematiserer og inddrager det globale netværkssamfund som uomgængelig kontekst for havnefronten i Aalborg. Som en yderligere dimension af denne rumlige "mapping" eller kortlægning er spillet mellem mobilitet og immobilitet. Dels i en magtmæssig optik; hvem får retten til at være mobil og hvem får blokeringer på sin mobilitet som konsekvens af havnefronts projektet? Men også; hvorledes mobilitetsstrømme forestilles tilrettelagt i den nye urbane intervention, og med hvilke netværksmæssige forbindelser til andre byregioner eller det globale rum?

Afslutningsvist vil jeg her argumentere for, at der for det første er behov for at holde "liv" i en aktiv bysociologi. Det er der som sagt ikke blot fordi byen har brug for sociologien, men også fordi sociologi-

en har brug for byen. Der er dog, og dette skal være min anden pointe, ikke grundlag for ukritisk at arbejde videre med den klassiske bysociologis analyserammer og begrebsapparater. Der skal derfor, for det tredje, argumenteres for at en ny og revitaliseret bysociologi bør tage udgangspunkt i en forståelse af byen som en dynamisk socio-rumlige enhed i et globalt netværk af strømme. Dette være sig både af varer, tjenesteydelser og kapital såvel som ideer, kulturelle symboler og strategier for urban konkurrence. "Strømmenes by" bliver med andre ord en vigtig analytisk dimension for den ny bysociologi.

Aalborg havnefront og Musikken Hus er et eksempel på dette. Ikke blot som potentielt domicil for virksomheder med global rækkevidde. Men strømmenes by viser sig også i og med, at den konkrete urbane intervention, her i skikkelse af et kulturhus på en havnefront, som sådan repræsenterer en interventionsmodel der er meget almen. Således er interventionsformen udtryk for, at de konkrete projekter, der kommer i spil, stammer fra et globalt cirkulerende repertoire af byudviklingsmodeller, der her blot gives sin lokale implementering og fortælling (Czarniawska 2002). Strømmenes by er med andre ord ikke blot en fysisk og materiel netværks opkoblet størrelse, men også en fond af forestillinger om urbanitet der i dag sprænger lokale og nationale grænser og rammer – en del af byudviklingens "rejsende ideer".

Byerne forandres og genfortolkes konstant hvorfor det er nødvendigt, at den aktuelle bysociologi også etablerer analytiske begrebsdannelser, der formår at begribe de urbane interventioners repræsentationelle logik. Man kan sige, at de klassiske sociologiske temaer om social integration og differentiering optræder i en situation, hvor de symbolske og funktionelle urbane sammenhænge ind- og

udlejres på nye komplekse måder:

Den afgørende faktor for den nye byproces, i Europa som andre steder, er den kendsgerning at byrummet i stigende grad er socialt differentieret, mens det samtidigt er funktionelt sammenhængende, selv der hvor der mangler direkte fysisk kontakt. Heraf følger en adskillelse mellem symbolsk betydning, funktionsmæssig lokalisering og social tilegnelse af storbyområdets rum (Castells 2003:372).

Noter

1. Dele af det empiriske belæg for disse overordnede fortolkninger er at finde i Jensen & Hovgesen (2004), samt i det seneste års læserbrevsdebat i avisen Nordjyske. Alle de efterfølgende citater stammer dog fra Jensen & Hovgesen (2004). Det skal i øvrigt bemærkes, at pladsen her ikke tillader en fuldt udfoldet analyse af de urbane interventioners repræsentationelle logik i Aalborg casen. Her gives derfor kun en oversigtlig og tentativ eksemplificering.
2. Et projekt der har kommunale, amtslige, statslige, private og EU finansieringskilder bag sig. Således er det planen, at byen dels skal have en ny koncertsal, men også at musikkonservatoriet og dele af Aalborg Universitet skal huses der.
3. Som oftest ses i byplanlægnings cases, at der opstår strid om repræsentationen. Dels i fht. "realismen" som vi kender det, når borgere efterfølgende synes at bygninger ser "meget større ud i virkeligheden" end hvad tilfældet var i planmateriale, modeller og visualiseringer. Dels i fht. den logik og det rationale, der ligger til grund for de ofte æstetiske flotte modeller og visualiseringer. Disse tager sjældent udgangspunkt i modstanden mod projekterne. Med andre ord en art "repræsentationens hegemoni".
4. Foreningen Havnefronten er en uformel netværksdannelse af developere, erhvervsfolk, politikere, planlæggere og andre aktører med særlige interesser i udviklingen af havnefrontterne på Aalborg og Nørresundby siderne. Foreningen har ingen formel og legitim magt, men tæller blandt andre aktø-

rer som Aalborgs borgmester, repræsentanter fra TK Development, Aalborg Havn o.a. større virksomheder på begge sider af fjorden.

5. Citaternes ordlyd har været genstand for en let redigering af hensyn til læsbarheden. De originale og ubearbejdede citater er dog alle tilgængelige i Jensen & Hovgesen (2004).

Litteratur

- Amin, A. & N. Thrift 1995: "Globalisation, Institutional "Thickess" and the Local Economy", in P. Healey, S. Cameron & S. Davoudi (eds.): *Managing Cities*. Chichester: John Wiley & Sons, pp. 91-108.
- Amin, A. & N. Thrift 2002: *Cities. Reimagining the Urban*. Oxford: Polity
- Bianchini, F. 1993: "Remaking European Cities: The Role of Cultural Policies", in F. Bianchini & M. Parkinson (eds.): *Cultural Policy and Urban Regeneration*. Manchester: Manchester University Press, pp. 1-21.
- Brenner, N. 1998: "Between fixity and motion: accumulation, territorial organization and the historical geography of spatial scales". *Environment & Planning D: Society & Space*, 1998, vol. 16, pp. 459-481.
- Czarniawska, B. 2002: *A Tale of Three Cities. On the Glocalization of City Management*. Oxford: Oxford University Press.
- Castells, M. 1976: *Det Urbane Rum – socio-økonomiske studier af urbaniseringsproblemet under senkapitalismen*. København: Kunstakademiets Arkitektskole.
- Castells, M. 1996: *The Information Age: Economy, Society and Culture, Vol. 1: The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell.
- Castells, M. 1997: *The Information Age: Economy, Society and Culture, Vol. 2: The Power of Indentity*. Oxford: Blackwell.
- Castells, M. 1998: *The Information Age: Economy, Society and Culture, vol. III: End of Millenium*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Castells, M. 2000: "Conclusion: Urban sociology in the Twenty-First Century", in Ida Susser (ed.) 2002: *The Castells Reader on Cities and Social Theory*. Oxford: Blackwell.
- Castells, M. 2003: *Netværkssamfundet og dets opståen. Informationsalderen. Økonomi, Samfund og kultur*, bind 1. København: Hans Reitzels Forlag.
- Dear, M. J. (ed.) 2002: *From Chicago to L.A. Making sense of Urban Theory*. London: Sage.
- Florida, R. 2002: *The Rise of the Creative Class, and how it's transforming work, community and everyday life*. New York: Basic Books.
- Flyvbjerg, B. 1991: *Rationalitet & Magt, bd. II: Et casebaseret studie af planlægning, politik & modernitet*. København: Akademisk Forlag.
- Goodwin, M. & J. Painter 1997: "Concrete Research, Urban Regimes, and Regulation Theory", in Lauria, M. (ed.) 1997: *Restructuring Urban Regime Theory. Regulating Urban Policies in a Global Economy*. London: Sage, pp. 13-29.
- Lefebvre, H. 1974/91: *The Production of Space*. Oxford: Basil Blackwell.
- Graham, S. & S. Marvin 2001: *Splintering Urbanism. Networked infrastructures, technological mobilities and the urban condition*. London: Routledge.
- Hajer, M. & A. Reijndorp 2001: *In Search of New Public Domain. Analysis and Strategy*. Rotterdam: NAI Publishers.
- Harvey, D. 2000: *Spaces of Hope*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Healey, P. 1997: *Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies*. London: Macmillian.

- Jensen, B. B. 2001: *Case Study [O2] – fortællinger om den nutidige by*. Aalborg: Arbejdsrapport v. 4.
- Jensen, O. B. 1999: *At ville noget med rummet – diskurs & rationalitet i Danmarks og den Europæiske Unions planlægning af byernes rumlige udvikling*. PhD-afhandling, Institut for Samfundsudvikling & Planlægning, Aalborg: Aalborg Universitet.
- Jensen, O. B. 2001: "Mellem globale strømme og lokal praksis – om identitet, nationalstat og den Europæiske Union i Manuel Castells bidrag til globaliseringsanalysen", in Carleheden, M. et al. (red.): *Tradition og fornyelse i sociologien – en problemorienteret teoriehistorie*. Aalborg Universitetsforlag, pp. 529-546.
- Jensen, O. B. & H. H. Hovgesen 2004: *Broerne i vore hoveder – om forestillede og reelle broer mellem Aalborg og Nørresundby*. Aalborg: Institut for Samfundsudvikling & Planlægning, Aalborg Universitet, ISP Skriftserie nr. 296.
- Jensen, O. B. & T. Richardson 2004: *Making European Space: Mobility, Power and Territorial Identity*. London: Routledge.
- Jessop, B. 2000: *Globalisering & interaktiv styring*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Jørgensen, I., F. Kjærdsdam & J. Nielsen 1997: "A plan of hope and glory. An example of development planning in Denmark after Maastricht", in Healey, P. et al. (eds.) (1997): *Making Strategic Spatial Plans. Innovation in Europe*. London: UCL Press, pp. 39-59.
- Lassen, C. & O. B. Jensen 2004: "Den globale bus – om arbejdsrejsers betydning i hverdagslivet", in M. H. Jacobsen & J. C. Tonboe (red.) 2004: *Arbejdssamfund? Den beslaglagte tid og den splittede identitet*. København: Hans Reitzels Forlag, pp. 241-279.
- Le Galès, P. 2002: *European Cities. Social Conflicts and Governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Newman, P. & A. Thornley 1996: *Urban Planning in Europe. International Competition, national systems and planning projects*. London: Routledge.
- Nielsen, T. 2001: *Formløs. Den moderne bys overskudslandskaber*. Aarhus: Arkitekt-skolens Forlag.
- Park, R. E. & E. W. Burgess 1925: *The City. Suggestions for Investigation of Human Behavior in the urban Environment*. Chicago: Midway Repint.
- Richardson, T. & O. B. Jensen 2003: "Linking discourse and space: Towards a cultural sociology of space in analysing spatial policy discourses". *Urban Studies*, vol. 40, no. 1, March 2003, pp. 7-22.
- Riismøller, P. 1942: *Aalborg. Historie og Hverdag*. Aalborg: Aalborg By.
- Sandercock, L. 2003: *Cosmopolis II. Mongrel Cities for the 21st Century*. London: Continuum.
- Sassen, S. 2000: "New frontiers facing urban sociology at the Millennium". *British Journal of Sociology*, vol. 51, no. 1, January/March 2000, pp. 143-159.
- Sehested, K. 2002: *Netværksstyring i byer. Hvad med planlægningen og demokrati?* København: DJØF Forlaget.
- Sehested, K. (red.) 2003: *Bypolitik mellem hierarki og netværk*. København: Akademisk Forlag.
- Simmel, G. 1991: "The Berlin Trade Exhibition". *Theory, Culture & Society*, vol. 8 no. 8, pp. 119-123.
- Soja, E. W. 2000: *Postmetropolis. Critical Studies of Cities and Regions*. Oxford: Blackwell.
- Steinø, N. 2000: *Betragtningmåder og normativitet i byteorien*. Aarhus: Arkitekt-skolen/Projekt Velfærdsbyen.

- Swyngedouw, E., F. Moulaert & A. Rodriguez 2002: "Neoliberal Urbanisation in Europe: Large-Scale Urban Development Projects and the New Urban Policy", in N. Brenner & N. Theodore (eds.) 2002: *Spaces of Neoliberalism. Urban Restructuring in North America and Western Europe*. Oxford: Blackwell, pp. 195-229.
- Thomsen, H. (ed.) 2002: *Future Cities. The Copenhagen Lectures*. Copenhagen: Fonden Realdania.
- Urry, J. 2000: *Sociology beyond Societies. Mobilities for the twenty-first century*. London: Routledge.
- Urry, J. 2003: *Global Complexity*. Oxford: Polity.
- Vagnby, B. 1998: *Strategier og midler i bymidteplanlægningen: Et tilbageblik på danske erfaringer*. Aalborg: Institut for Samfundsudvikling & Planlægning, ISP Skriftserie nr. 219.
- Wirth, L. 1938: "Urbanism as a way of life", *The American Journal of Sociology*, vol. XLIV, No. 1, pp 1-24.